

Ч.В. ЕЛІОТ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЙОГО НОВАЦІЙ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Статтю присвячено постаті 21 президента Гарварда Ч.В. Еліоту – професору, засновнику елективної системи навчання. Подано коротку біографію, найбільш значні та відомі досягнення академіка й окреслено методологічні характеристики подальшого вивчення його концептів.

Ключові слова: елективна система, педагогічні новації, освітня система, демократизація, стандарт.

Система освіти України перебуває сьогодні у процесі реформування. Її модернізація спрямована на пошук оптимальних методів організації навчання і виховання для створення гармонійно розвинутої, творчої, толерантної та соціально активної особистості, готової до перманентної освіти протягом усього життя. Така позиція є державною стратегією України (Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національна доктрина розвитку освіти (2002), Конституція України, Державна програма “Освіта у 21 столітті”, Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти), де окреслюються пріоритети сучасної освітньої діяльності, а саме відхід від імперативно-авторитарної педагогіки та малопродуктивних методів навчання, створення умов для формування гуманістичного типу навчально-виховного процесу.

Змістовою основою зазначених новацій слід вважати ті, обрані в процесі еволюції парадигмальні першооснови, які пройшли пролонговану та масштабну перевірку в різних освітніх середовищах та з невеликими модифікаціями дожили до сучасності.

Саме такими ідеями, зокрема масштабною реорганізацією структури і змісту навчального процесу шкіл й університетів, сповнив світ 21-й президент Гарварду Ч.В. Еліот (1834–1926), чий новітній пережили 2 століття та не втратили своєї актуальності. Він залучив усю свою мудрість, адміністративні навички, практичний погляд та, понад усім, терпіння в управлінні найстарішим та найпрестижнішим університетом держави і перетворив його на гіганта наукової та педагогічної думки [6].

Метою статті є висвітлення становлення особистості Ч.В. Еліота та перспектив реалізації його організаційно-педагогічних новацій в освітній системі України.

Праці відомих зарубіжних дослідників Х. Джеймса (H. James), Е. Котона (E.H. Cotton), Е. Круга (E.A. Krug), В. Ніелсена (W.A. Nielsen), Х. Хокінса (H. Hawkins) наводять значну кількість унікального фактологічного матеріалу із життя та науково-педагогічної діяльності Ч.В. Еліота. Але, на жаль, вивчення й аналіз дисертацій з історії педагогіки, імпліцитно найближчих до нашого дослідження, дає змогу стверджувати, що педагогічна спадщина Ч.В. Еліота ще не була предметом поглибленого вивчення в Україні. Загальну інформацію про педагогічні погляди Ч.В. Еліота подано в “Педагогической энциклопедии” (1964) [2] та відомому педагогічному словнику С.У. Гончаренка (1997) [1]. У цих ви-

даннях науковця представлено як державного діяча освіти, що запропонував елективний принцип і був прихильником природничо-наукової освіти, яка найкраще відповідала потребам американської промисловості того часу. Проте ця фрагментарна інформація не дає повного уявлення щодо головних новацій професора та їх наслідків на освітню галузь різних країн.

Ч.В. Еліот народився 20 березня 1834 р. у Бостоні. У віці 10 років вступив до Бостонської школи латини, а у 15 – до Гарварду та залишився там на 9 років як студент, викладач й асистент професора [7]. На II курсі Ч.В. Еліота прийняли навчатися до приватної лабораторії професора П. Кука для вивчення хімії та проведення експериментів. Після закінчення навчання за рекомендацією цього професора Ч.В. Еліота взяли на факультет молодшим викладачем математики. Йому був 21 рік. Чотири роки він викладав математику та продовжував вивчати вищу хімію з професором П. Куком. Працюючи молодшим викладачем математики, Ч.В. Еліот зрозумів, що проведення іспитів в усній формі не давало правдивих і точних результатів, тож він наполіг на письмовій перевірці знань у студентів I та II курсів. Цього самого року вперше за всю історію Гарварду іспити проводили у письмовій формі.

У 1858 р. Ч.В. Еліота підвищили до посади старшого викладача математики та хімії (новація у стінах університету).

Ч.В. Еліот був не тільки людиною науки, а ще і спорту. Він одним із перших регулярно займався у Гарвардському спортивному залі, коли такий з'явився в університеті, цікавився заняттями боксом. Але саме гребля була першим спортом, який заховав у себе Ч.В. Еліота. Завдяки його досягненням у Гарварда з'явився свій офіційний колір – багряний, який відрізняє його і сьогодні від інших навчальних закладів.

У 1860 р. у віці 26 років Ч.В. Еліот став головуючим хімічної лабораторії наукової школи Лоуренса та повинен був обійняти посаду завідувача кафедри прикладної науки. Коли цього не сталося, Ч.В. Еліот звільнився з університету.

Тепер перед ним постала дилема: що робити далі. Він зрозумів, що професія викладача була доволі терниста, і навіть думав податися до бізнесу. У 1863 р. він разом із сім'єю відплив до Європи для вивчення системи освіти старого світу і для проведення деяких робіт із хімії та споріднених наук. У 1865 р. Ч.В. Еліот отримав листа, де йому запропонували посаду керівника Мерімакської промислової компанії в штаті Массачусетс. Після роздумів він відмовився, незважаючи на більше ніж щедру зарплатню. Через місяць він отримав листа від професора В. Роджерса з Бостона, який запропонував йому професорство в Бостонському технологічному інституті. Ч.В. Еліот з радістю прийняв цю пропозицію [3].

На початку 1868 р. Ч.В. Еліот поновив зв'язки з Гарвардом, ставши членом Комітету наглядачів. Дев'ятого березня 1869 р. на черговому зібранні наглядачів йому запропонували посаду президента Гарварда, і він погодився.

На той час американська вища освіта переживала не найкращі часи. Коледжі й університети підпорядковувалися духівництву та продовжували слідувати класичному навчальному плану, який дуже погано відповідав вимогам індустріального суспільства.

Бізнесмени неохоче відправляли своїх синів у школи, де навчання не давало нічого корисного для їхньої справи та не жертвували гроші на розвиток університетів, що змусило педагогічних лідерів шукати шляхи розв'язання цього замкнутого кола.

Гарвард також був у середині цієї кризи, і Ч.В. Еліоту потрібно було діяти швидко з метою реанімації цього навчального закладу. Отже, у 1869 р. Ч.В. Еліот презентував свої ідеї про реформування вищого навчання у статті з двох частин, яка називалася “Нова освіта” у *The Atlantic Monthly* [7].

Він наполягав на необхідності покращення рівня освіти в середній школі та створення наступності у навчанні, втілював у життя елективну систему у вищій школі, яка є основою сучасної освіти США.

У 1894 р. завдяки Ч.В. Еліоту було зроблено перший крок до демократизації шкільної системи, а саме він запропонував використовувати заняття за вибором також і в школах. Його педагогічні новації та підвищення вимог до середньої освіти змусили елітні школи-інтернати, більшість з яких була відкрита під час президентства Ч.В. Еліота, та публічні середні школи пристосувати свій навчальний план під високі та вимогливі стандарти Гарварда. Він виступав за збільшення обсягу знань для учнів середніх шкіл та вважав, що школа повинна надавати повноцінні знання також і тим учням, для яких вона є останнім щаблем навчання. Ч.В. Еліот був ключовою фігурою у створенні стандартизованих вступних іспитів та засновником Ради вступних іспитів університету. Він був прихильником расової рівноправності, завдяки чому багато талановитих афроамериканців отримали шанс навчатися в Гарварді під час терміну його президентства та допомогли в боротьбі з расовою нерівноправністю в США.

Ч.В. Еліот також вважав, що традиційна американська система навчання приділяє занадто велику увагу вивченню мов і літератури та був прихильником природничо-наукової освіти, яка несла користь державі шляхом підвищення її наукового, економічного та технічного потенціалу. Він домігся зменшення вимог до знань латинської та грецької мов при вступі до університету, трансформував Гарвардську школу Богослов'я з маленького місцевого закладу в один із головних центрів духовної освіти. Зробив свій внесок у розвиток ідей дистанційного навчання, створивши своєрідний портативний університет – серію книг із 6 курсів лекцій “Класика Гарварда” (*the Harvard Classics*). Саме він ввів магістратуру в Гарварді та зробив її найповажнішою у країні.

Якщо у 1869 р., під час першого року його управління Гарвардом, там було близько 1000 студентів та 60 професорів, то 40 роками пізніше, у 1909 р., університет став другим за розміром у країні та нараховував уже 5500 студентів і 600 викладачів. У 1897 р. Ч.В. Еліот сказав: “Я задоволений, якщо Гарвард зростає щороку, незважаючи на розмір, якого він вже досяг” [4].

Таким чином, сучасним обличчям Гарвард завдячує саме Ч.В. Еліоту, під час 40-річного президентства якого тут з'явилися та продовжують функціонувати і донині, надаючи студентам можливості вдосконалювати свою освіту та розширювати пізнавальні можливості:

- 1) Гарвардська літня школа;
- 2) відділ магістратури;
- 3) дендрарій;
- 4) відділення гуманітарних та природничих наук;
- 5) школа садово-паркової архітектури;
- 6) Гарвардський ліс;
- 7) школа ділового адміністрування.

Ця людина поєднувала у собі досконалу суміш консерватизму й інновацій у період, коли кожна із цих принад високо цінувалися [6].

Провівши аналіз зарубіжної науково-педагогічної літератури й оригінальних праць ученого, ми констатували наявні суперечності, зокрема між:

- використанням і перманентним лобіюванням організаційно-управлінських здобутків Ч.В. Еліота в освітній системі США та їхнім ігноруванням в освітньому просторі України;
- існуючою практикою декларації втілення у систему сучасної вищої та загальної освіти елективних курсів, предметів і реальною традицією позбавлення суб'єктів педагогічного процесу такого вибору.

Наша стаття є частиною тематичного плану наукових досліджень Класичного приватного університету в межах комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри управління навчальними закладами і педагогіки вищої школи “Оновлення концептуальних засад української професійної освіти на етапі євроінтеграції”.

На першому етапі дослідження ми ставимо перед собою такі завдання:

- дослідити процес становлення Ч.В. Еліота як науковця і викладача в контексті розвитку Гарварда;
- визначити головні напрями діяльності педагога;
- охарактеризувати основні етапи його просвітницької та педагогічної діяльності;
- визначити роль і місце освітніх ідей Ч.В. Еліота в скарбниці педагогічного досвіду Сполучених Штатів Америки ХХ ст. – початку ХХІ ст.;
- здійснити актуалізацію педагогічних ідей та викладацького досвіду вченого в сучасних умовах модернізації української університетської освіти.

Наукова новизна та теоретичне значення праці визначатиметься тим, що:

- вперше в українському науково-педагогічному середовищі буде зроблено цілісний об'єктивний аналіз педагогічних новацій Ч.В. Еліота та перспективи їхнього використання у сучасних умовах;
- дістане подальшого розвитку цілісна фактологічна картина історії педагогічної діяльності Ч.В. Еліота у Гарварді;
- буде уточнено роль і місце освітніх ідей американського освітянина в скарбниці світового педагогічного досвіду.

Практичне значення дослідження полягатиме у виявленні позитивного досвіду науково-викладацької діяльності Ч.В. Еліота (1834–1926) й обґрунтуванні можливості його впровадження у сучасних умовах трансформації навчального процесу вищої школи.

Висновки. Аналізуючи життєвий та професійний шлях екстраординарної особистості Ч.В. Еліота, ми можемо з упевненістю сказати, що за свій найдовший 40-річний термін президентства у Гарварді він реорганізував цей заклад в один із найкращих та найбільших ВНЗ не тільки у США, а й у світі. Він наполягав на необхідності покращення рівня освіти в середній школі та створення наступності у навчанні. Саме Ч.В. Еліот втілював у життя систему занять за вибором або елективну систему, яка є стовпом американської освіти сьогодні. Його також вважають батьком сучасного Американського університету, щирим прихильником свободи та прогресу, що революційно розширив навчальні плани Гарварда [5].

Сучасники науковця вважали його особистістю, з одного боку, показово конструктивною у викладацькій, організаційно-педагогічній і громадсько-освітній діяльності, а з іншого – цікавою своєю неоднозначністю, що знайшло

відображення у далекосяжних та ґрунтовних реформах не тільки на користь Гарварда, а й усієї освітньої системи Сполучених Штатів Америки.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Педагогическая энциклопедия : в 4 т. / гл. ред.: А.И. Каиров, Ф.Н. Петров. – М. : Советская Энциклопедия, 1964.
3. Cotton E.H. The life of Charles W. Eliot / E.H. Cotton. – Boston, 1926.
4. Eliot Charles William 1834–1926 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3468300078.html>.
5. Eliot House – History of Eliot House [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eliot.harvard.edu/eliot/house>.
6. Hawkins H. Between Harvard and America: The Educational Leadership of Charles W. Eliot / H. Hawkins. – NY : Oxford University Press, 1972.
7. Perry R.B. Charles William Eliot in Dictionary of American Biography / edited by Allen Johnson and Dumas Malone / R.B. Perry. – New York : Scribners, 1931.

Стаття надійшла до редакції 06.08.2012.

Лятурина С.Э. Ч.В. Элиот и перспективы реализации его новаций в образовательной системе Украины

Статья посвящена 21-му президенту Гарварда Ч.У. Элиоту – профессору, основателю элективной системы обучения. Представлена краткая биография, наиболее значимые и известные достижения академика и описаны методологические характеристики дальнейшего изучения его концептов.

Ключевые слова: элективная система, педагогические новации, образовательная система, демократизация, стандарт.

Laturyns'ka S. C.W. Eliot and the perspectives of his novations implementation into the educational system of Ukraine

The article deals with the personality of the 21 president of Harvard Charles William Eliot – professor, the founder of the elective system. A short biography, the most important and famous achievements of the academic and the methodological characteristics of studying his further concepts are described in it.

Key words: elective system, pedagogic novations, educational system, democratization, standard.